

Acésta fôia ese
cate 3 côle pe luna
si costa 2 fiorini v. a.
pentru membrii aso-
ciatiunei, éra pentru
nemembrii 3 fr.
Pentru strainatate
10 franci cu porto
postei.

TRANSILVANI'A.

Fôia Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana
si cultur'a poporului romanu.

Abonamentulu se
face numai pe cate
1 anu intregu.
Se abonéza la Comi-
tetulu asociatiunei in
Sibiiu, séu prin posta
séu prin domnii co-
lectori.

Nr. 4.

Brasiovu 15. Februaru 1869.

Anulu II.

Din cronic'a lui Michailu Cserei. 1661—1711.

(Urmare din Nr. 3.)

Pentru cá se cunóscemu, in ce modu s'a mai colonisatu Transilvani'a inca odata in secolulu alu 17-lea cu multime nenumerata de magiari calvini veniti din Ungari'a, se cuvine se atingemu aici totu numai dupa Cserei conspiratiunea cea mare a mai multoru magnati ungureni in contra imperatului Leopoldu I. si rege incoronatu alu Ungariei si totuodata in contra tiraniei iesuitiloru. Cu acésta apoi se va spulbera si acea mintiuna istorica grósa, repetita pana acumu de nenumerate ori, ca adica in Transilvani'a si in Ungari'a n'aru fi domnitu persecutiuni religioése si fôrte barbare, precumu au domnitu in alte staturi.

Totuodata vomu vedea, in ce modu s'a pregatitu epoc'a, in care apoi Transilvani'a trecù sub domni'a casei Habsburg.

In Aprile 1671 cadiura capetele magnatiloru Petru Zrinyi, Franciscu Frangepanu (de vitia italiana), Franciscu Nádasdi (de vitia romanésca din Transilvani'a), Franciscu Bonis si Tiffenbach, éra tenerulu Rákoczi scapase. Mai nainte de a se taia capetele acestoru ómeni de rangu inaltu, comitele Georgie Széchényi, pe atunci arhiepiscopu primate alu Ungariei, omu aspru si curagiosu, prevediendu cumplitele urmari ale uciderei acelor magnati, se adoperase in totu modulu, pentrucá se le midiolocésca gratia; éra dupace aflà, ca imperatulu totu a subscrisu sententiele, superatu fôrte, intrà la elu fara nici o audientia si ii dise cu mare mania: „Pentruce trebue se versi Maiestatea ta sange nevinovatu? Nu te temi de Ddiu?” Imperatulu respunse: „Parinte, taci nu mai vorbi, ca nimicu nu'ti folosesece.” Atunci arhiepiscopulu iritatu si mai multu, inaltiandu manile catra ceriu, dise cu voce tare: „Se'mi fia secatu manile atunci, candu au pusu ele corón'a pe capulu Maiestatei tale! In adeveru frumosu renume vei mai avea Maiestatea ta la intrég'a lume crestina.” Dupa acestea arhiepiscopulu neluandu'si nici macaru dio'a buna dela imperatulu, esí pe usia cu mare furia. Principele Lobkovicz*) avendu a mana unu bastonu, ilu aruncà dupa arhiepiscopu; acesta se întórce cu iutiéla si apucandu ba-

stonulu, ilu arunca pana la pitiórele imperatului, apoi ese pe aci 'ncolo fôrte superatu.

Fiinduca temnitiele se implusera cu boieri unguresci, mai multi altii fugira, care la turci, care in Transilvani'a sub protectiunea lui Apaffy, pentruca era nutriti de sperantia, ca dóra'lu voru indupleca se apuce si elu armele asupra nemtiloru dupa ecsemplulu catoruva predecesori de ai sei. Nici odata ungurii n'au juratu nemtiloru resbunare atatu de cumplita, precumu au juratu ei in urmarea omorirei susu numitiloru magnati.

In an. 1672 revolutiunea prorupse din nou cu fôrte mare furia, inse fara nici o regula, ci cá totudeaun'a, dupa datin'a unguriloru. Aici se cuvine a semna, ca magnatii conspiratori era, precumu se numea ei, calvini, luterani si papistasi amestecati. Cu tóte acestea iesuitii spaniolesci sciura mintí imperatului, (carele inca era omu destulu de simplu), cumca numai calvini au urditu revolutiunea. Asia se porní in Ungari'a cea mai furiósa persecutiune in contra calviniloru si a luteraniloru. Tóte tractatele politico-religioése inchiaiete mai dinainte intre curtea Vienei si intre principii Transilvaniei, Gavriilu Bethlen, Stefanu Bocskai si Georgie Rákoczi I. se spulberara in ventu; tóte bisericile si scólele asecurate reformatiloru si evangeliciloru prin tractate s'au rapitu dela ei, reformatii fusera destituiti din tóte functiunile si substituiti prin catolici. Iesuitii nu se indestulara cu atata, ci apucandu pe imperatulu in scaunulu marturisirei pecateloru, atata'lu mai spariera cu foculu Geenei, pana candu se invoii, cá se ecsileze pe toti popii calvinesci si luteranesci, déca nu se voru papistasí; dupa aceea 'i mai dísera, ca imperatulu cá rege apostolicu alu Ungariei este datoriu ex conscientia, cá se estermine pré toti ereticii din teritoriulu corónei santului Stefanu!

Imperatulu iritatu si pregatitu in modulu acesta, decretà citarea tuturoru popiloru reformati si evangelici la unu tribunalu in Presburgu. Acelu tribunalu era compusu totu numai din papistasi, adica actorii era totuodata judecatori.*) Acelu tribunalu in-

*) Acestu magnatu de Boemi'a era in acele tempuri tocmá pe atatu de mare si tare la curtea imperatésca, pre catu era si fôrte inganfatu, bajocurosú si tiranosu. Mai tardiu a patit'o si elu.

Not'a compilatoriului.

*) Curatu asia, precumu se intemplá romaniloru in alte parti. Se cuvine a insemna, ca in secolulu alu 17-lea inca totu mai domnea o macsima spurcata si nespusu de periculósa, care tienea, ca invoiéla facuta, tractatulu inchiaietu, juramentulu datu celoru de confesiune diferitória de a ta, nu te obléga intru nimicu, prin urmare, ca indata ce ti s'ar da ocaseiuna buna, esci

criminà mai anteu pe predicatorii si profesorii protestanților că propagatori si complici la revolutiune, fara că se ia in consideratiune, că o multime de popi si calugari papistasiesci inca era compromisi pana dupa urechi. VEDIENDU tribunalulu, că nu are probe de ajunsu pentru convingerea si condamnarea acelu protestanti, apucà pe alta cale, ii provocà adica, că se tréca toti la papistasia, ca apoi li se voru erta tóte crimele, éra predicatoriloru, carii isi voru parasi preotesele si pruncii, li se voru da parochii cu venituri gróse, éra celorulalti, carii voru esi din cleru, li se voru da functiuni mari; din contra, déca ei nu voru apostata dela confesiunea protestanta, voru fi proscrisi din tíera si voru fi transportati in marea siciliana la munc'a cea mai grea de galera. Cu tóte acestea mai toti protestantii remasera constanti in convictiunile loru, aপরاندুলে cu mare barbatia. Atunci iesuitii turbati de manía, midiulocira dela imperatulu porunci aspre, in puterea carora mai toti acei protestanti fusera ferecati in lantiuri de mani, de pitióre si cu gítulu in grosu (jugu, falanga), si transportati in temnitiele mai multoru fortaretie, éra averile loru fura depredate, sociile si pruncii aruncati pe strate, apoi in loculu loru se denumira parochi papistasi cu conditiune, cá déca acestia nu voru putea indupleca pe poporani, cá se'si parasésca legea, se fia exterminati prin sabia si focu.*) Mai tardioru alesera din ei 39 predicatori reformati (calvini), 22 predicatori evangelici (luterani). Dintre acesti 61 de barbati pe 41 ii pornira la Neapole, inse cativa insi din ei infranti de durerea causata prin ranele de féra, au remasu pe drumu. Pe ceilalti 20 predicatori Leopoldu Kolonits, pe atunci episcopu in Iaurinu (Raab, Györ), ii vendù la unu oficiru imperatescu, dandu'i voia, cá se faca cu ei ori ce'i va placea lui. Acesta apoi legandu'i doi cate doi, ii duse la Triestu, pentrucá se'i vendia corabieriloru, séu la altucineva, si le puse pretiu cate una suta taleri de capu. Unii au facutu cumu au sciutu si s'au rescumparatu, éra altii fusera detînuti mai multu, pana candu le succese a castiga sum'a de rescumparare. De acolo apoi acei nefericiti trecura in Belgiu, unde aflara ospitalitate si protectiune prea buna.

Pe ceilalti popi, cati mai fusesera incarcerati, fara că se fia fostu trimisi la munca de galera, ii proscrisera din Ungari'a, de unde apoi venira la Transilvani'a, unde au si remasu pana la mórte.

Acestea premise din istori'a Ungariei, cu atatu mai bine vomu pricepe cele petrecute in Transilvani'a, la care ne re'ntórcemu, pentrucá se le impartasimu pre catu ne értá spatiulu.

chiaru datoriu a le da cu pitiorulu si a le sfarama, pentrucá acelea era facute si inchiaiete in contra consciintei si in contra voiei lui Ddieu. Not'a comp.

*) Adica toama precumu se intemplase sub Ferdinandu II. in cursu de mai multi ani cu protestantii din archiducatele Austriei, din ducatul Salisburgu si din Boemi'a. Not'a comp.

Dupace Mich. Apaffy se asiedià binisioru in tronulu, éra tíer'a inca 'si mai recastigà repausulu seu, Stef. Apaffy, frate mai mare alu principelui, murí pe neasteptate. Acelu Stefanu se bucurà de auctoritate mare in tíera, incatu déca ar fi remasu in viétia, boierii tíerei nu aru fi pututu purta de nasu pe principele, precumu l'au purtatu dupa placulu loru, pentrucá Stefanu indemná pe frate-seu, cá se fia mai aspru cu ei. Odata fiindu cu totii la o betía mare, principele, care era in stare a bé la o singura petrecere cate una védra (optu cupe) de vinu, aflanduse in tóne bune, díse catra boieri: „Ve rogu pe dvóstra, cá se beti mai bine.“ Atunci frate-seu Stefanu se scóla si dice: „Marii'a ta n'ai se ne rogi pe noi, cá se bemu, ci se ne poruncesci, că de aceea esci Marii'a ta principe alu Transilvaniei.“ Acestea cuvente ale lui Stefanu le-au saritu boieriloru in nasu. Preste acésta inse principele fiindu omu usioru de minte si simplu*), boierii putea insiela dela elu functiuni, mosii si orice; dara frate-seu Stefanu se lungea in calea loru, pentrucá se nu insiele; de aceea ei isi batea capulu cumu se'lu pérda. Boierii era se'si ajunga scopulu cu atatu mai usioru, cu catu ca domn'a An'a, cumnata-sa, inca nu putea suferi pe Stefanu, pentrucá ea vedea bine, ca barbatu-seu e principe numai cu numele; preste acésta ei ii casiunase a 'nainta pe consangeniului sei, éra intre aceia mai virtosu pe Mich. Teleki. Era mare prepusu, ca Stefanu a muritu prin veninu.

Totu pe atunci s'a nefericitu si Nicolae Zolyomi, fiulu lui Davidu Zolyomi unгурénulu, carele adusese pe Georgie Rakoczi I. din Ungari'a, éra apoi acesta'i multiami cu inchisóre de 18 ani in Cetatea-de-pétra, unde a sí peritu. Acelu Nic. Zolyomi era in dilele sale boieriulu celu mai avutu in Transilvani'a, de altumentrea inse unu mare porcu-de-cane, betívu si desiuchiatu. Zolyomi s'a nefericitu elu insusi prin gur'a sa cea nespalata, pentrucá déca se imbetá, flecare tóte nimicurile, éra boieriloru protipendati le dicea, ca ei toti sunt nisce cani, si anume cani de ai lui Rakoczi, cani de ai lui Ioanu Kemény si cani de ai lui Apaffy. Deci boierii sciindu bine, ca principele isi teme fórte tare tronulu, incepura se'i dica: „Marii'a ta, boieriulu acesta ambla dupa domnia.“ Mai multu nu trebuea. Apaffy porunci arestarea lui Zolyomi, dupa aceea ii dete libertatea pe langa garantia; dara elu scapà si de acésta; boierii éراسi ilu denuntia, dara 'lu si sparia si 'lu facu se fuga la turci. Pórt'a 'lu primí bine pentru memori'a lui Gavriulu Bethlen, din acarui familia se tragea dupa mama, ba turcii ii facura sperantia la tronulu Transilvaniei. Ei aru fi si adusu pe Zolyomi la tronulu, déca acesta n'ar fi facutu si in Constantinopole o multime de betii si nebunii, din care cauza cadíu in despretiulu loru. Turcii inse s'au sciutu folosi de Zolyomi in interesulu pungei loru, pentrucá oricandu Pórt'a avea

*) In testu: Levis egygyüti ember.

trebuinția de bani, amerinția pe Apaffy, ca va ajuta la tronul pe Zolyomi.

Comitele Ștefanu Tökölyi, tatalu lui Emericu Tökölyi, inca venise din Ungari'a la Transilvani'a. Acesta inca facea betii mari.

Mai tardiu ajunsese aici si Emericu Balassa, totu cá fugariu. Acestu boieriu pusese man'a pe unu turcu faimosu, cunoscutu cu numele de beulu celu talchariu, pentruca facea multe stricatiuni mai alesu in acea parte a Ungariei, care era supusa imperatului nemtiescu. Palatinulu Franciscu Vesselényi audindu de acelu casu, porunci lui Balassa, cá se dea pe acelu turcu in manile lui, pentruca nu s'ar cuveni, cá unu banditu asia faimosu se remana in posesiunea unei persóne private. Balassa inse, care si elu era unu omu spulberatu si nerusnatu, trimite lui Vesselényi urmatoriulu respunsu: „Spuneti acelui porc-de-cane, ca deca'i trebuescu turci selavi, se ésa de sub pólele nevestei sale si se prinda sclavi; pentruca eu dieu nu'i voi da lui pe celu prinsu de mine.“ Palatinulu Vesselényi acusa pe Balassa la imperatulu, ruganduse, cá se'lu constringa la estradarea turcului. Imperatulu provóca pe Balassa, inse fara rezultat. Atunci Leopoldu trimite bratiu armatu in contra lui Balassa, care inse infuriatu, asasinà pe turcu prin veninu, apoi fugi in Transilvani'a, unde inse unu altu boieriu anume G. Kapi, unu banditu si acesta cá mai multi altii, ilu despolià din tóte averile, aducându'lu la sapa de lemn.

1674. La anulu acesta cronicariulu are unu catalogu alu boieriloru protipendati, séu boieri de divanu, precumu se numea odenióra in stilulu turcescu, adaoge inse, ca dintre toti boierii de divanu cei mai de frunte era Dion. Bánfi si Pavelu Beldi. Mich. Teleki, de si inca nu apucase in consiliu, alias divanu, cu tóte acestea avea trecere mare. din cauza ca mam'a lui éra sora cu dómn'a si cu soci'a lui Dion. Bánfi, de aceea dómn'a se adoperá, cá se'lu nainteze totu mai in susu, candu din contra barbatu-seu principele, cá omu blandocu si simplu cumu era, pe consangeniú sei nu'i inpingea nainte. „Inse asia pate famili'a, in care concifulu poruncesce caciulei,“ dice cronicariulu. Cu tóte acestea Cserei recunósce, ca Mich. Teleki era omu cu minte mare si agera, in catu deca o ar fi folositu spre bine, ar fi fostu in stare de a conduce orice ministeriu; „elú inse abusa de acelu daru frumosu alu lui Dumnedieu spre a ruina Transilvani'a.“

Pe atunci Mich. Teleki era capitanu alu Cetatei-de pétra, éra prin asistenti'a dómnei castigase dominia frumóse dela principele. Deci pre candu boierii fruntasi ungureni fugari venira in Transilvani'a, precumu s'a memoratu mai in susu, vedindu acestia molitiunea principelui si favórea cea mare, de carea se bucura Teleki la dómn'a, cercandu mai anteu si mintile vechiloru patrioti ardeleni si aflandu cugetele loru, ca adica acestia nicidecumu nu aru voi se incurce tíer'a in revolutiunile din Ungari'a, incepura a tracta pe sub mana cu Mich. Teleki, ii promisera, ca deca

voru putea indupleca prin elu pe principele, pentru cá acesta se se scóle in contra imperatului, pentru apararea causei loru, atunci ajutandu-le si Ddieu, ei voru castiga lui Teleki, palatinatul Ungariei, éra pe acésta se si jurara. Atunci acelu omu fórté ambitiosu si inganfatu apucandu acea promisiune*) cu ambele mani, luà pe ungureni refugiatu in protectiunea sa, ii indulci catra sine cu bani, cu vestimente si cu nutremente pe fiacare di si pre éatu nu'i ajungea puterile lui; dupa aceea punenduse pe intrige, sucí mai anteu mintea dómnei, dupa aceea se incercà si pe langa principele indemnându'lu, cá se se ia dupa eesemplulu gloriosiloru principi ai Transilvaniei, anume Bocskai, Gavriulu Bethlen, Georgie Rákoczi I., se se intereseze de caus'a unguriloru si se'si resbune de apasarea religiunei reformate din Ungari'a, pentruca acestu lucru ar fi fórté placutu si laudatu in ochii regiloru, principiloru, republicelor de religiunea crestina reformata.

De aici incolo se mai arata, in ce modu Teleki imbarbatá pe meteleulu de Apaffy, cá se apuce arme in contra imperatului, spunendu'i între altele, ca éca, regele Franciei éra si se scóla cu arme in contra lui Leopoldu; ca insurgentiú din Ungari'a inca stau gat'a a se rescula din nou si a'si alege de rege pe Apaffy, ca olandii, belgiani si principii germani inca'i voru ajuta; ca si turcii le voru sta intr'ajutoriu, indata ce voru supune insul'a Cret'a; ca tocma si in casu, candu toti acei inemici ai lui Leopoldu nu l'aru putea trantí la pamentu, Apaffy totu va castiga multu, pentruca imperatulu se va vedea constrinsu a'i cede lui mai multe tienuturi, cetati si dominia, pentruca se'lu póta impaca; ca in fine Mari'a sa se'si ia sam'a fórté bine, cá nu cumva suferindu, cá nemtiulu catolicu se calce pe ungurii protestanti, mai apoi se'si ridice armele si asupra Transilvaniei, pentruca in acestu casu nefericitu nu ar mai fi nici o scapare nicairi pe lume.

Dómn'a inca nu 'si mai luá gur'a de pe barbatu-seu, ci dío'a nóptea 'i tocá la urechi, ca elu catu lumea ar siedea totu acasa, petrecendu'si cu deresu de orologia si cu lectur'a, fara cá se ia indemnu dela faptele antecesiloru sei, carii prin purtarea de batai isi castigara gloria si averi mari pentru elironomii loru; deci se ésa odata dintre femei — dicea dómn'a, — se ésa in Ungari'a, spre a'si castiga mosii, pentruca in Transilvani'a nu prea are multe. En vedi barbate, adaogea dómn'a, cumu se inbuiba Franciscu Rákoczi in avutiú ocupate de mosiu-seu in Ungari'a cu armele. Nu uita, ca noi inca mai putemu avea prunci.

Refugiatii unguri inca nu mai incetá de a bombarda pe bietulu Apaffy, pentruca ei toti sunt prea bunu de gura, dice cronicariulu.

In fine toti acestia in aliantia cu dómn'a ametíra pe Apaffy si'lu induplecara, cá se ésa din nepasarea si totuodata din neutralitatea sa. Inse fiinduca prin-

*) Cronicariulu se exprima aci cu latinesculu promotio.

cipii Transilvaniei in puterea conditiuniloru, pre langa care se alegu si pe care jura ei, nu potu intreprinde nici unu lucru mai mare fara scirea consiliului si a tieriei, asia principele convocà pe consiliari si le propune planulu seu, inse asia, cá ei se nu pricepa, ca urditoriulu ar fi Mich. Teleki. Consiliarii dupa debateri indelungate in fine decisera ca: Marii'a sa principele se remana frumosielu acasa in Transilvani'a, se nu se amestece in afacerile Ungariei, cá nu cumva din caus'a loru se se piérda si Transilvani'a impreuna cu principele; se'i fia de ajunsu ecsemplele deplorabili de deunadi, candu acei magnati din Ungari'a isi perdura si capetele si mosiile? Ar fi nebulnia a'ti baga degetulu in latiuulu, in care s'a prinsu paserea, pentrucà nu numai ca nu o vei scapa, ci venindu paserariulu, te va ciupeli si pe tine. Bine amu facutu, ca amu datu refugiatiloru ospitalitate si ca iamu ajutatulu cu cele de lipsa; éra déca voiescu se remana in pace, se'i protegemu si pe viitoriu, in catu tocma de iar cere imperatulu Romaniloru, noi se nu'i damu in man'a lui, ci mai virtosu se'lu rugamu frumosu, cá se'i erte; déca inse loru nu le place a remané si a petrece aici in deplina liniste, ci voiescu se se scóle cu arme, atunci este mai bine, cá se'i gonimu din tíera pe toti pana la unulu, ducase ori unde la place, cá nu cumuva se ne bage in periculu pe noi, pe marii'a ta si tíer'a intréga, se ni-o repuna (piérdia); precumu s'au repusu pe sine si tíer'a loru. Se iubimu pe deaprópele, inse asia, cá din caus'a loru se nu ajungemu noi in calamitate perpetua; pentrucà usioru este a incepe o guera, déra inceputa odata, nici posteritatea nóstra nu'i va mai vedea finea. Franculu promite multe si implinesce pucine; pana se ajunga elu aici, némtiulu ne va tranti de pe pitiére. Ungurenii avura refugiu bunu in Transilvani'a, déca inse pe noi ne voru strimtora afara din Transilvania, care este acea natiune, ce ne ar primi pe noi?

Asia vorbí si decise consiliulu principelui. Se intielege, ca lui Apaffy preocupatu de Teleki si de refugiatu, nu'i placu acelu conclusu; deci elu convocà diet'a la Alb'a Iuli'a. In Nr. viitoriu vomu vedea ce a decretatu si acésta.

(Va urma).

Studia statistice.

Cu sírele aceste pasiescu pe unu terenu, care la noi romanii, mai cu séma la cei de dincóci de Carpati, e pré puținu, séu mai nicidecumu cultivatu. Vorbescu de terenulu statistice. Toti cati s'au ocupatu cu statistic'a, acést'a sciintia mai tinera intre sororile ei, sunt convinsi despre marea ei insemnatate pentru tóte ramurile culturai omenesci. Ea ne-a descoperitu legile naturei in privinti'a unoru materii, unde vedeau mai nainte toti unu chaosu, unu jocu alu naturei, ori o órba intemplantare. Dar acum scimu, ca nascerea, desvoltarea si mórtea omului urméza unoru

legi fiese: scimu mai multu, ca si in faptele ómeniloru, care dependu dela unu principiu spontaneu si personalu, esista órecare regularitate. S'ar fi creditu de ecs., ca din tóte crimele omorulu ar fi celu mai spontaneu si mai neregulatu, si totusi e faptu, ca omorulu se comite cu atata regularitate si sta in proportiune regulata cu órecari impregiurari cunoscute cá si flusulu si refluxulu marei si urmarea anu-timpiloru. Quetelet, statisticulu renumitu, díce intre altele: „Esista unu bugetu, care se platesce cu o regularitate ingrozitóre, adeca acel'a alu inchisoriloru, alu galerelor si alu spendiuratóreloru. Potemu spune cu siguritate inainte, cati 'si-voru spurca manile cu sangele fratiloru loru, cate insielatiuni, cate otraviri se voru intemplá.“ Delicetele ómeniloru nu sunt rezultatulu reutatii unui criminalistu, ci alu starei societatii, in care fu aruncatu acést'a. Dar ce e mai multu, si sinuciderile urméza totu legei acesteia, si scimu, ca in órecare stare a societatii trebue se-si íea unu órecare numeru de ómeni viéti'a. Ba si numerulu casatoriloru inchiaiete intr'unu anu nu se determinéza prin vointi'a si dorintiele persóneloru singuratice, ci prin impregiurari generale, cari nu se influentiéza prin singurateci. E acum unu faptu cunoscutu, ca casatoriile stau intr'o proportiune ficsa si determinata cu pretiurile nutrimentelor.

Pentrucà se fia ilustrate dísele aceste si in privinti'a patriei nóstre Transilvani'a, ar trebui se avemu date mai numeróse, adeca dentru unu síru de ani mai multi decatu sunt acelea, cate ne stau spre dispusetiune. Despre miscamentulu poporulu in Transilvani'a in anii 1863, 1864 si 1865 mi-amu potutu castigá date oficióse mai speciale,* si numai despre acést'a se va tractá in rendurile urmatóre. De si atatu numerulu celu micu alu datelor, catu si impartirea politica a tieriei cea nerationala sunt obstacule pentru de-a aratá in tóta privinti'a efeptulu nationalitatii, modulu de viétia, prosperitatii materiale si seraciei si alu altoru cause polítice si sociale asupr'a cifrei cunuñiloru, nasceriloru si mortalitatii, totusi credu ca si in form'a acést'a neperfecta impartasirile presente voru fi instructive si demne de cunoscutu. A fi trasu numai atentiunea la obiectulu acést'a de mare momentositate si a fi datu ansa la barbati mai competenti spre scrutatiuni mai adunci, este destula recompensa pentru debil'a mea incercarea.

Transilvani'a avea in a. 1857 o poporatiune de 1,926,797 de ómeni, cari se impartieau dupa religiuni in 233,214 rom.-catolici, 558,407 gr.-catolici, 612,048 gr.-orientali, 195,860 luterani, 264,894 elvetici, 48,177 unitari si 14,177 israeliti.** Cum se impartiesce poporatiunea acést'a dupa natiunalitati, nu se póte spune cu esactitate matematica, din cauza ca numerarea in

*) Dela c. r. comisiune centrala pentru statistica in Vien'a.

**) Se intielege, ca in acestea cifre nu este copriusa populiatiunea celor 4 municipia, cetatea de Pétra, Solnocu, Crasna, Zarandu, rupte la a. 1861 de catra Transilvani'a. Red.

anulu 1857 s'au facutu numai cu respectu la religiuni si tóte datele de atunci incóci se reducu numai la aceste. De órece inse in Transilvani'a diferinti'a religiunei e mai totudéuua legata si de diferinti'a natiunalitatii, se póte calculá cu usioratate numerulu diferiteloru natiunalitati. Numerulu poporatiunei din an.

1857 a crescutu in totu anulu cu cate 1.2% asia, incatu s'a urcatu dupa rezultatulu calculariloru miscamentulu poporului cu finea a. 1865 la 2,095,074. Poporatiunea acést'a se impartiesce pe comitate, districte si scaune in urmatoriulu modu:

	Rom.-cat.	Greco-cat.	Greco-or.	Luter.	Elvetici.	Unit.	Israeliti.	Cu totii.
Comit. Albei de josu	7881	75162	108674	5371	15770	959	1759	215586
„ Albei de susu	4769	7929	28638	6049	9329	3042	527	60283
„ Cetatei de balta	4485	37936	18975	15421	14832	3562	1069	96370
„ Turdei	7337	68173	32663	6163	26495	3852	908	145591
„ Clusiului	13870	89317	26775	6840	43825	1589	1351	183575
„ Dabacei	2279	62767	17835	3021	13062	195	2005	101164
„ Solnocului inf.	7996	82954	21799	733	13919	36	5125	132858
„ Uniadorei	4931	49124	141576	174	4391	56	541	200793
Districtulu Fogarasiului	1920	23300	57962	1974	839	14	452	86461
„ Nasaudului	1197	38489	8450	83	22	2	174	47917
	56673	535151	463347	45829	142484	13397	13917	1270798
Scaunulu Odorheiului	35197	2223	1937	147	36478	23013	90	89085
„ Treiscaune (Háromszék)	40203	2402	16164	137	53650	4788	189	117531
„ Ciucului	93115	17036	38	37	107	5	11	110349
„ Muresiului	15436	13502	3441	272	47130	6367	1005	87153
„ Ariesiului	913	7688	4495	14	4525	4663	22	22320
	184864	42851	26075	607	141890	38836	1315	436438
Scaunulu Sibiiului	4752	10785	52855	26637	549	37	14	95629
„ Sighisórei	923	234	8617	13284	116	5	12	23191
„ Mediasului	975	8324	7762	20350	220	9	65	37705
„ Sebesiului	278	189	15306	3299	19	—	5	19096
„ Cincului	145	2229	8283	11622	18	1	5	22369
„ Cohalmului	412	2448	7303	10917	1035	15	—	22130
„ Mercurei	168	580	17334	3519	21	7	—	21629
„ Nocrichului	115	1325	6580	3881	2	—	—	11903
„ Orestiei	1715	3970	14302	1290	847	22	28	22074
Districtulu Brasiovului	4908	92	38447	41446	955	13	54	85915
„ Bistritiei	932	2366	678	21467	372	10	272	25497
Cu totulu	15323	32607	177467	157712	4154	119	456	387858
Sum'a totala	256860	610609	666889	204148	288528	52352	15688	2095074

Trei momente sunt in viet'a omenésca, cu care are statisticulu se se ocupe, adeca, nascerea, cununi'a si mórtea. Incepemu cu cununiile.

Cununii s'au incheiatu in Transilvani'a in anii:

1863:	2377	Rom.-cat.,	5693	Gr.-cat.,	5016	Gr.-or.,	2052	Lut.,	2707	Elvet.,	462	Unit.,	90	Isr.,	cu totulu	18397
1864:	2674	„	5035	„	4727	„	1720	„	2921	„	531	„	67	„	„	17675
1865:	2396	„	4781	„	4336	„	1776	„	2287	„	408	„	81	„	„	16075

Vine dar o cununia la Rom.-catolici pe 103, la Greco-catolici pe 119, la Greco-orientali pe 142, la Luterani pe 110, la Elvetici pe 109, la Unitari pe 107, la Israeliti pe 198 locuitori.

Séu dupa jurisdictiuni o cununia:

In comitatulu Albei de josu	pe	124	loc.	In scaunulu (Háromszék) Treiscaune	pe	100	loc.
„ „ Albei de susu	„	133	„	„ „ Cincului	„	115	„
„ „ Cetatei de balta	„	125	„	„ „ Muresiului	„	103	„
„ „ Turdei	„	114	„	„ „ Ariesiului	„	116	„
„ „ Clusiului	„	122	„	„ „ Sibiiului	„	130	„
„ „ Dabacei	„	116	„	„ „ Sighisórei	„	100	„
„ „ Solnocului	„	137	„	„ „ Mediasului	„	111	„
„ „ Uniadórei	„	135	„	„ „ Cincului	„	113	„
In districtulu Fogarasiului	„	135	„	„ „ Sebesiului	„	139	„
„ „ Nasaudului	„	118	„	„ „ Cohalmului (Rupe)	„	94	„
In scaunulu Odorheiului	„	99	„	„ „ Nocrichului	„	109	„

In scaunulu Mercrei	pe	133	loc.
„ „ Orastiei	„	101	„
In districtulu Brasiovului	„	133	„
„ „ Bistritiei	„	110	„
In tóta Transilvani'a	pe	119	loc.

Transilvani'a iea dara intre tierile monarchiei austriace in privinti'a frecuentiei cununilor alu 6-lea locu. Fatia cu Ungari'a se arata in Transilvani'a unu numeru mai mare de cununii (un'a pe 119 fatia cu un'a pe 124 de locuitori).

Luanduse in respectu natiunalitatea, se arata si aici momentul caracteristicu alu rasei. Unde locuescu magiarii mai desu, d. e. in Secuime, sunt cununile mai numeroase cá in celelalte parti ale tierii locuite de Romani si de Sasi; inse cumu vomu vedea

mai josu, e si mortalitatea mai mare. In scaunulu Odorheiului d. e., unde locuescu secuii mai nemestecati, vine o cununia pe 99 de locuitori. Cu catu sunt mai mestecati, se micioréza numerulu cununiloru asia, incatu intre unguri si secui vine o cununia pe 100, la sasi pe 110 si la romani pe 130 de locuitori.

Natiunalitatea are inse influintia si in alta privintia. Romanulu, care ajunge mai de timpuriu la pubertate, se insóra cu multu mai de timpuriu: dupa elu urméza sasulu si mai tardiu secuiulu. Intre mirese sunt cele mai tinere intre romane si mai cu séma in fundulu regescu; in secuime maioritaea feteloru, care se marita, este in etate de 25 pana la 30 de ani. Intre cate 1000 de casatoriti in Transilvani'a au fostu:

Miri pana la alu 24-lea anu	464·71	Romani,	297·48	Unguri,	442·40	Sasi,	in tóta tier'a	415·10
„ dela 25 pana la 30 de ani	310·96	„	373·22	„	297·99	„	„	328·42
„ „ 30 „ „ 40 „ „	152·54	„	209·56	„	163·87	„	„	172·45
„ „ 40 „ „ 50 „ „	45·30	„	60·28	„	53·00	„	„	48·71
„ „ 50 „ „ 60 „ „	19·72	„	27·46	„	34·09	„	„	23·12
„ preste 60 de ani	8·16	„	13·30	„	9·19	„	„	9·87
Mirese pana la 20 de ani	206·29	„	182·09	„	414·82	„	„	221·90
„ dela 20 pana la 24 de ani	309·24	„	184·05	„	265·00	„	„	297·04
„ „ 24 „ „ 30 „ „	293·87	„	297·32	„	174·14	„	„	282·70
„ „ 30 „ „ 40 „ „	131·48	„	166·07	„	91·94	„	„	134·19
„ „ 40 „ „ 50 „ „	43·10	„	51·89	„	39·64	„	„	40·28
„ preste 50 de ani	14·62	„	21·08	„	12·97	„	„	16·68

Se vede dar, ca romanii se insóra mai de timpuriu, si acolo, unde locuescu mai nemestecati se arata imprejurarea acést'a mai evidentu; d. e. in an. 1864 au fostu in districtulu Nasaudului 538 si in comitatulu Uniadórei 496 de miri inca neajunsi la 24 de ani, pe candu in scaunulu Ciucului au fostu numai 289 si in Treiscaune (Háromszék) numai 187 de miri in etatea acést'a intre cate 1000 de cununati. Cele mai tinere mirese sunt intre marginimea romana din sud-ostulu tierii si in genere in fundulu regiu.

De comunu barbatii in Transilvani'a se insóra mai de timpuriu cá in tóta monarchi'a si specialu cá in Ungari'a. Cuot'a procenteloru aceloru miri, cari

se insóra pana la alu 24-lea anu, intrece pe cea din monarchia cu 128·9 si pe acea din Ungari'a cu 187·8. In privinti'a mireseleoru nu exista mare diferentia, ca de si trece clas'a de etatea cea d'anteia, pana la anulu alu 20-lea, inca cu 20·3; inse numerulu feteloru maritate pana la alu 25-lea anu, ajunge pana la o diferentia de 5·3 procente, cu care premerge Transilvani'a. In Ungari'a insa maioritaea femeiloru se marita mai de timpuriu asia, incatu clas'a de mirese pana la etatea de 20 de ani prevaléza cu 20·3 si acele pana la anulu alu 24-lea cu 90·5 fačia cu Transilvani'a. In Transilvani'a tocma elementulu magiaru causéza rezultatulu diferitoriu. — Dintre toti casatoriti au fostu:

		Numerulu casatoriloru	Rom. catolici	Greco-catolici	Greco-orientali	Luter.	Elvetici	Unit.	Israeliti
Ambe partile necasatorite ,	1863	13838	1870	4303	3819	1517	1947	306	76
	1864	12910	2119	3750	3490	1166	1995	336	54
	1865	11773	1921	3568	3127	1264	1564	260	69
Ambe partile veduvite	1863	1775	174	619	453	175	285	64	5
	1864	1868	175	567	482	187	358	96	3
	1865	1642	176	517	449	172	263	62	3
Veduvi cu femei necasatorite	1863	1887	224	583	516	216	296	53	5
	1864	1909	263	521	503	223	350	44	5
	1865	1781	204	499	528	219	282	46	3
Veduve cu barbati necasatoriti	1863	897	109	188	228	144	185	39	4
	1864	988	117	197	252	144	218	55	5
	1865	879	122	197	215	121	178	40	6

Despre casatoriile mestecate numai din anul 1865 sunt următoarele date:

M i r i																						
rom.-catolici				greco-catolici			greco-orientali					luterani			elvetici			unitari		Sum'a		
M i r e s e																						
elvet.	gr.-cat.	luter.	unit.	gr.-or.	elvet.	unit.	gr.-cat.	r.-cat.	luter.	elvet.	unit.	r.-cat.	gr.-or.	unit.	r.-cat.	gr.-cat.	gr.-or.	unit.	r.-cat.	gr.-or.	elvet.	
110	10	73	19	101	17	1	93	15	1	7	—	36	3	3	96	18	5	37	9	2	18	674

(Va urma).

Nou Abecedariu romanesc

séu

ELEMENTE DE LECTURA SI SCRIERE

lucrate dupa celu mai nou metodu de

I. C. Massimu si I. Badilescu, profesori.

(Continuare).

3. Si mai atâtău rogămu pre socii nostri de invețiământu, se fiă bine incredențiați, că, decă vorbele ce vomu dice despre metodu, care astădi se urmédia în scólele nostre primarie, voru păré aspre, pren acésta noi nu vremu se le facemu loru neci ună imputățiu. Starea metodecă a invețiământului nostru primariu nu se póte imputa de cătu temporeloru de focu, pren cari a trecutu biéta nóstră țieră, cari ne au impedeatu de a avé asieđiemente de luminare metodecă, și de cari credemu tare cá amu scăpatu pren suirea pre tronulu țierei a Mariei Sele Carolu I. Astădi Măria Sa pune cea mai mare stăruintiă a descepta mișicarea și vieția in ramura invețiământului nostru primariu. Astădi se află in senulu nostru mulți bărbați, ce au studiatu in alte țiere luminate si au veđiutu frumósele loru metode de invețiământu. Dela densii ne potemu lumina și noi, numai se vremu, și caută se vremu; căci tempulu ne impinge dela spate, și vai de cei ce nesemțitori la imboldirile lui voru sta încă indelungu acolo, unde se aflau alte popore luminate cu ună sută de ani inapoi. — Cumu incepemu déră noi astădi a invetiá pre copilu se citésca? Lu punemu faciă in faciă cu uă tablă de semne. Unu altu copilu mai inaintatu đice mechanicesce numele acestoru semne; noulu venitu repeșcesce si elu mechanicesce aceleasi numiri. Acesta cunósce de mai inainte multe imagini sau icóne, și scie că acestea sémenă cu lucrurele, ce ele înfacioșiđiă. La vederea semneloru sau icóneloru (litereloru) de pre tabla, ce i stă inainte, elu incepe se și intrebe ținerea de mente despre lucrurele, ce acele icóne infacioșiđiă. Unu momentu ânima sa copilărescă i saltă de bucuriă, cređiendu că a aflatu ce căuta cu mentea, că unele den litere suntu adecă sierpi, ca S; altele ânele, ca O; altele scóba sau carlige ca V. Ce crudă durere

insă pre densulu, cându vede că s'a inșielatu și cându den gura monitoriului aude numiri, de cari elu nu póte lega idea neci unui lucru!

De aci fărimate de capu, frementăture nespuse de mente pre bietulu copilu ca se póta ajunge, nu se inșielgă, cí se ghicésca limba chinezésca, cu care incepemu se i vorbimu, ca se lu luminămu. Până atunci insă elu va avé destulu tempu, ca se prendă ură și de invețiatoriu și de invețiatură; până atunci va avé destulu tempu se prendă invețiu de a auđi și de a vedé foră luare a mente, de a repeti vorbe góle, foră se le inșielgă, de a înaintă binișioru pre calea care duce cea mai munda făptură a lui Domneđieu josu, josu de totu, până la starea de órbă machină. Apoi se ne mai plângemu, că copiii suntu lenesi, că nu voru se inveție, nu voru se iea a mente la ce li se spune; că suntu turburători in scóla?! Acestea nu suntu decātu fructele cele mai pucinu amare date den sementia ce inșine amu aruncatu in ei des de cumu au călcatu pragulu scólei. Asemeni fructe nu placu negreșitu nemenui, și cu spaimă caută se cugete fiacare la eșitulu den urmă, la josorarea copiloru incredențiați scólei, ca se facă den ei ómeni. — Cumu insă se se spele scóla de acestu infricoșiatu pecatu? — Nu este altu međilocu de scăpare, decātu părăsirea calei greșite pre care âmbă acumu, și intrarea in calea cea deréptă, imbrăcioșierea neintărđiată a metodu intuitivu, care se practică de đeci de ani cu celu mai mare folosu la popórele inaintate in cultură atâtu pentru citire și scriere, cătu și pentru cele alte obiecte de studiu den scóla primariă, și care este sengurulu metodu bunu și cuvenitu pentru copii. Nemicu mai simplu și mai ușioru de inșelesu de cătu principiulu, basea, chiăia acestui metodu. Cine nu cunósce in adeveru, că ideile ce avemu in mentea nóstră ne au venitu pren una den cele cinci simțiri: vediulu, auđiulu, mirosulu, gustulu, pipăitulu? Celu ce se va mai indoi de acestu adeveru, se se uite la starea de dobitociă, in care remănu pentru tótă viétia nefericiții surdo-muti, căroru nu le lipsesce de cătu unu senguru semtiu den cinci; și se va incredenția, că semțirea este trunchiulu, tul-

pina arburelui cunoscenței noastre. Vorbesce unui copilul întrege despre unu obiectu, despre tigrul, de exemplu, și va ști cu multu mai puțin despre tigrul, de câtu cându l'ai pune față în față cu acestu animale sau una bună imagine a lui, și l'ai lăsa se se uite și se l'observe numai câteva momente. A face dără pre copii se vedă, se audă, se pipăie, se semtă cu unu cuventu lucrurele, a i indemnă se le observe, se se uite la densele cu luare a mente; ecă in ce stă metodulu intuitivu, numitu asiă chiaru de la intuitare sau uitare cu luare a mente, care se ia in ințelesu mai largu nu numai pentru vedere, ci și pentru cele alte semțiri; ecă in ce stă totă artea inveciătorulu. — Mai înainte de a aretă, cumu se se aplece acestu metodu la cetire și scriere, ținemu a dice cateva cuvente asupra unoru idee greșite, cari se află înrădecinate in capulu multora den noi inveciătorii.

Și mai întâiu noi amu șisu, că metodulu intuitivu este sengurulu metodu cuvenitu pentru copii. Mulți însă credu că metodele suntu multe și imulțite. Cei ce au in capu asemenea idea, nu cunoscū încă neci alfa den artea inveciătorulu: ei ieu maniera sau procesulu dreptu metodu. Metodulu, care este in inveciamentu calea, pre care ducemu pre copii cotră cunoscenția adevverulu, nu pôte fi decâtu unulu ca și adevverulu; procesele numai și manierile potu fi imulțite. Se esplecămū lucrulu pren unu exemplu. Se punemu că mai mulți inveciătorii aru avé se facă a se nasce in mentea copiiloru idea de cinci. Unulu den ei se pôte serbî pentru acêsta cu cele cinci degete ale unei mâne, altulu va trage cinci linie pre tablă, altulu se va folosi de bôbe de porumbu, altulu de altu mișilocu; însă făcundu astufelu, toti urmédia unu senguru metodu, metodulu intuitivu însuși, și mișilôcele sau manierele loru suntu numai diferite. Se pôte îngădui fiăcărui a avé maniera sa, însă nemenui den inveciătorii nu i pôte fi iertatu se urmedie altu metodu, decâtu pre celu senguru adevveratu, sub pedepsă de a se face, cumu amu veșitu, omoritoriu de suflete. Metodulu lancastrecu, metodulu simultanu, metodulu mutuale încă nu merită aceste numiri; ele suntu numai procese, și neci decumu metode in adevveratulu ințelesu alu vorbeii. — Altă idea și mai greșită și mai perșietóriă pentru inveciamentu este și acea ce au cei mai mulți den noi despre rolulu inveciătorulu față cu scolariulu. Ei își inclipuescu, că a inveciă va se dice simplu a comuneca, a face se trecă den capulu loru in capulu copilulu cunoscențiile și ideiele loru. De aceea ei se mulțiamescu, cându scolariulu repeșiesce den cuventu in cuventu vorbele, pren care ei credu că au tornatu in capulu aceluia cunoscențiile loru. Cine nu vede însă, că acêsta este calea cea mai deréptă la machinismu? — Caută dără se ne desamăgimu de a crede, că cunoscențiile sau ideele se comunecă, și se ne petrundemu de adevverulu că: omulu precumu nu și pôte apropria nemica materiale de-

cātu cu sudôrea frunției sale, așia nu și pôte apropria neci ună cunoscenția decâtu senguru pren lucrarea mentii sale, adecă pren cugetare. Totu rolulu nostru ca inveciătorii se mărginesce dără a pune in jocu cugetarea copilulu, rolu modestu la întâia vedere, dără in adevveru fôrte mare și insemnatu, pentru că cugetarea copilulu pusă in mișicare și dereptată cuvenitu de inveciătoriu, se desvôltă de sene, imbrăciédia cerulu și pământulu și pre însuși creatoriulu loru, lucrédia sengură ideele, judeciele, sciencia cu unu cuventu, pren care omulu se redecă la domnia pământulu, cumu l'a ursitu Domneșieu se fiă. Acêsta ne aduce se atengemu încă una idee greșita, ce domnesce in mentea multora den noi asupra scopulu de căpetenie alu inveciăturii primarie. Den credenția, că inveciătura este comunecare, ne punemu totă selinția de a da scolariiloru câtu mai multă materiă den obiectele ce su prescise in programă, sau pentru ca se i aducemu in stare de a se apleca cu sciencia la vre una den meseriele vieției, uitându că acêsta nu se pôte face neci in scole mai inalte și cu copii mai maturi, necumu intr'ua scôlă primariă cu copii așia de cruși la mente; sau pentru ca se i scotemu den scôlă in lume inveciăți și perfecti, uitându că adevveratu inveciātu și perfectu nu ese nemenea den alte scôle mai inalte, necumu dentr'ua scôlă primariă. Neci pregătire pentru cutare sau cutare meseriă, neci sumă câtu mai mare de cunoscenție nu pôte dără fi scopulu de căpeteniă, la care țintesce una scôlă primariă. Omulu, de ar sta dieci de ani pre bancele scôlei, totu nu va eși de aci perfectu: totă vieția sea elu este detoriu se inveciă și se se perfectiunedie; scôla nu pôte si nu este detóriă de câtu se lu pregătescă pentru acêstă inveciătură de totă vieția, și asta pôte face așia de bine uă scôlă primariă, ca și orce altă scôlă mai inaltă. — Cumu? Desceptându in copilul cugetarea și aducunduo in stare de a lucra pren sene și foră imboldire străină. Cultivarea dără și desvôltarea cugetării in sene, ecă scopulu de căpetenie alu unei scôle primarie, pre care inveciătorii se nu lu përdă neci ună dată den vedere, decă voru se și implinescă, cumu se cade, inalta loru chiamare. Pren acêsta nu voimu se dicemu, că cunoscențiile nu aru avé preșiuulu loru; den contră elemente den tôte ramurele de cunoscenție, cari află aplecare de totă diua in vieția omulu, e detóriă se i le dea scôla primariă însăși. Ce e mai multu, precumu corpulu omulu nu se pôte mișica in deșiertu, ci are lipsă de rașimulu pământulu, așia și mentea lui nu se pôte mișica in deșiertu, ci are lipsă de rașimulu cunoscențiiloru. Foră cunoscenție nu e cu potenția a cugeta. Dără ce intendere se aibă aceste cunoscenție? — Ecă una întrebare de vieția, ca și multe altele, pentru inveciătura primaria, dără la care margenile scrierei noastre nu ne iertă a respunde, de câtu repeșindu încă ună dată: „se nu uitămū scopulu de căpeteniă alu scôlei și se nu lu sacrificămū sumei de cunoscenție, care este unu scopu secundariu

căci vomu fi in periculu de a ucide cugetarea in muguruliu iei.“ Ne grăbimiu déră a reveni asupra aplecării metodului intuitivu la scriere și citire.

Și ca se se înțelegă lucrulu mai bine, in locu de a vorbi in generalu, vomu lua ântâiu unu esemplu particulariu. Punemu déră, că ar fi vorba se învețămiu pre copii litera a. Ce este acéstă literă? — Semnulu, icóna unui lucru. — Care este lucrulu ce ne infacióșiédă acestu semnu? — Unulu den sunetele ce compunu vorbele și pren acestea limba. Cea mai simplă dréptă judecată ne spune însă că a pune sub ochii cuiva icóna unui lucru, foră se aibă de mai inainte cunoscentia lucrului insuși, și a cere de la densulu, ca pren semnu se iea cunoscentia de lucrulu insemnatu, este a lucra in contra menții sântóse. Este déră de asemenea in contra dreptei judecătii a pune sub ochii copiiloru litera a, semnulu, până ce mai ântâiu nu li s'a făcutu cunoscutu lucrulu ce ea însămnă, adecă sunetulu a. — Cumu însă se facemu copiiloru cunoscutu sunetulu a? — Suppunendulu intuitiunii, adecă auziului loru. Pentru acéstă învețătoriulu pronunție și face pre scolari se pronunție după densulu deslușitu propusețiuni scurte și ușiore de înțelesu și de ținutu mente, in cari se între vorbe, ce coprendu sunetulu insemnatu pren litera a. Apoi desface orale și face și pre copii se desfacă propusețiunile in vorbe, vorbele in silabe și silabele in sunetele simple, den cari se compunu. Fia de esemplu propusețiunea: Plugarii arau. Desfăcundu acéstă propusețiune in cele doue vorbe ale sale: plugarii, arau, și aceste vorbe in silabele loru; plu-ga-rii, a-rau; apoi silabele in sunetele loru simple: p-l-u; g-a; r-i-i; a; r-a-u; fia-care înțielege, că senguru auziulu va face cunoscutu scolariloru a-junși aci sunetulu insemnatu pren litera a. Atunci si numai atunci este tempulu se facă cunoscutu scolariloru și semnulu acestui sunetu, adecă litera a, scriendu-o pren tablă și dîcundu scolariloru se o scrie și ei pre tăblițele loru; in urmă li se arétă și semnulu de tipariu alu aceluiași sunetu. Astufelu se va urma cu tóte sunetele simple ale limbei; și fiăcare înțielege ușioru, că cu acestu modu copilulu invétiă nu numai a ceti și a scrie cu placere, pentru că nu mai e dusu ca uà machină, care nu scie incotro și pentru ce se mișică; déră totu uà dată irvétiă și ceva mai prețiosu decâtu scrierea și cetirea, invétiă a cugeta, se desvolta ca omu. Numai așia scrierea și cetirea suntu, cumu se cere pentru tóte obiectele de învețămentu, nu numai materiă de cunoscentia, ci și unu puterecu međilocu de desceptarea și desvoltarea menții in sene. Așia déră a supune intuitiunii copiiloru sunetele limbei și apoi a le da se înveție a scrie și ceti semnele loru, écă in ce stă metodulu intuitivu pentru scriere si cetire. A face însă ca scolarii se scriă ântâiu, apoi se citescă cele scrise și acele tiparite, ca scrierea și cetirea se mérgă impreună de mână, si acéstă, foră a espune pre scolari la rele învețuri orto-

grafice, écă ântâia condițiune ce ne amu impusu in lucrarea nóstră și care nu trebuie perduta den vedere la aplecare.

(Va urma punctu 6).

Manualu teoretico-practicu de economi'a politica

de I. C. Lerescu.

Dupa promisiunea data in Nr. tr. reproducemu din acelu manualu

Inainte-cuventarea.

Creatorulu a voitu, că omulu se nu póta nici a ecsista, nici a se perfectiona, fara se vietuiesca in societate, adica in compani'a semeniloru sei. Dar, spre a implini acéstă destinata a sa, omulu trebuie se se lupte continuu cu dóue categorii de lucruri:

- 1) Pornirile sale cele rele, si
- 2) Inerti'a materiei.

De acestu îndouitu obstaculu, omulu triumfa prin sciintia. De multu Bacon*) a dîsu: „omulu atatu póte, pre catu scie.“

Cuventulu sciintia însămnă totínea adeveneriloru cunoscute de ómeni. Ea este fórte intinsa, pentru ca contine cunoscinti'a naturei tuturoru lucruriloru si se intinde pre atatu mai multu, pre catu omenirea vietuiesce si invatia.

Din caus'a acestei nemarginite cuantitati si varietati de cunoscintie ce compunu sciintia, este neposibilu unui spiritu de a posede intregu acestu tesauru intelectualu alu omenirei. Acést'a a facutu pe ómeni a impartí acestu domenu intinsu in trei grupe, cari sunt apropiate si solidarii, dar cu tóte astea distinse.

1) Sciintiele ecsacte, ce se ocupa cu date perfectamente definite si se tienu in abstractiune (matematicele);

2) Sciintiele naturale, cari descriu diversele fenomene ale lumii fizice (istori'a naturala, fisic'a, chimia, geografi'a etc.); si

3) Sciintiele morale si politice, cari imbraciosiédia cunoscinti'a tuturoru legiloru naturale, dupa cari societatile omenesci nascu, vietuiescu, se transforma séu disparu (moral'a, istori'a, dreptulu etc). Ele se chiama morale, pentruca se repórta la natur'a morala si intelectualala a omului; politice, pentruca sunt relative la diversele medii de asociatiune generala, imaginate de ómeni spre a garanta securitatea loru si ecsercitiulu justiticii între densii, spre a asecura bucuri'a proprietatiloru loru si fructeloru travaliului loru, si spre a dobandi diverse avantaje comune. Dupace studia pe omu, sciintiele morale si politice ilu consilia, îi da regule de conduita: De aci doue numiri diverse:

a) Sciintia este cunoscinti'a legiloru generale, cunoscintia dobandita prin observatiunea unoru fenomene (fapte statornice derivandu din natur'a lucrui-

*) Celebru filosofu anglu, mortu in 1626.

loru), séu unoru raporturi desveluite. Ea observa si descrie fenomenele reale.

b) Artea este colectiunea preceptelor practice, a caroru observatiune ne conduce a face cu succesu unu lucru óre-care.

Spre a face si mai intielésa acésta distinctiune între sciintia si arta, Rossi*) a dísu: „Vorbindu curatu, sciintia n'are scopu, cà-ci pe data ce ne ocupamu cu intrebuintiarea ce putemu face cu dens'a, cu partitulu ce putemu trage dintr'ens'a, cademu in arte.“ Artea consilia, prescrie, dirige, pe candu sciintia observa, ecpune, ecplica. Candu observa si descrie cursulu steleloru unu astronomu, face sciintia; dar candu din observatiunile facute elu deduce regule aplicabile la navigatiune, elu face arte. Anatomia, fisiologi'a sunt sciintie, cà-ci au de scopu cunoscintia corpului omenescu, joculu organelor sale, eara medicin'a (ce se compune de aceste sciintie) este ua arte, arta de a vindeca, pentruca consta intr'ua colectiune de regule aplicabile vindecarei maladiiloru omenesci.

Cu tóta diferinti'a acést'a între arte si sciintia, ele au între densele legaminte strensa, pentruca preceptele artei se deriva din observatiunile sciintiei. De aceea si multi le confunda.

Economi'a politica este un'a din sciintiele ce intra in a treia grupa. Ea se rapórta mai cu séma la trebuintiele fisice ale omului, la bun'a sa stare, la interesele sale materiale. Studia fisiologi'a societatiei omenesci, relele ce bantue corpulu socialu in ordinea travaliului, causele lor, remediile ce se potu aduce acestoru rele, trebuintiele particulare si comune ale ómeniloru, si mediile generale de a le satisface. Ea este dar ua sciintia si totudeodata ua arte. Intr'ensa, arta este mereu amestecata cu sciintia, cà-ci cele mai bune tractate asupra materiei coprinde unu numeru mare de observatiuni adeverate sciintifice, adica cari au de obiectu numai a face cunoscutu ceea ce se intempla si ceea ce este, si totudeodata de avise, precepte si regule de urmatu.

Nu ne plangemu de acestu amesticu, pentru ca de nu s'aru trage din adeveturile sciintifice regule aplicabile conducerei afaceriloru omenesci, aceste adeveturi sciintifice (dupa cumu amu vediutu) aru remanea sterpe. Singurulu modu de a le utiliza este a deduce dintr'ensele ua arte. Rare-ori, omulu studia pentru singur'a placere de a cunósce; elu totudenna voiesce, cá travaliurile, recautarile sale, s'aiba unu tielu de utilitate, si acestu tielu elu ilu atinge numai prin arte.

Amu disu, dintru anteu, ca pornirile rele ale omului ilu impiedica de a vietui si a se perfectoná.

In adevetu, omulu ignorantu lucrédia in contra adeveratelor sale interese, nesciindu a'si da sém'a despre ceea ce'i este folositoriu séu vetematoriu. Acorda totulu satisfactiunei pasiuniloru sale: lenea, ur'a, in-

vidi'a, egoismulu etc. Ceea ce este reu i se pare bunu si vice-versa.

Cá se invederedie acésta, Chateaubriand a disu: „Dandu libertate vulturului, crescutu de micu in domesticitate, elu nu scie usa nici de aripce, nici de ghiarele sale, si nu intardia de buna voia a reveni se céra a reintrá in sclavia.“

Nu s'a vediutu de multe ori chiaru ómeni cari, nascendu si crescendu in sclavia, fiindu liberati, implorau cá ua gratia catenele lor?

Si cu tóte astea care este bunulu ce in privinti'a valórei se póte compará cu libertatea?

Dar, spre a demonstrá cà ignorantia impiedica pe omu de a ecsistá si de a se perfectoná, n'avemu nevoia a merge cu recautarile asia de departe; cele ce se petrecu la noi adeverescu in modulu celu mai invederatu dísele nóstre.

In urm'a resbelului Crimeei, Europ'a ne-a scosu de subtu tutel'a moscovita. Neimpiedicati, cá pana aci, noi romanii amu potutu face orice amu voitu in tíera la noi.

Legislatorii nostri s'au nevoitu pe intrecute se traduca legile ce fiintédia la natiunile civilisate, luminate, legi ce trebue s'o recunóschemu, suntu fórté bune.

In adevetu, dupa spiritulu nóvelor institutiuni, sórtea fiacarei colectivitati, fiacaru cetatiénu depende de elu insusi, pentruca este liberu.

Dar o spunemu, cu durere, nimeni n'a sciutu a usa de acésta libertate, si din acésta ne aflamu subtu mai multe raporturi, mai reu chiaru si decatu ne gasému mai inainte.

Reulu dupa noi provine de acolo, ca in Romani'a reform'a legiloru a precesu pe aceea a ideiloru; dar prejudecatile resultandu din ignorantia, au remasu totu acelea. In adevetu nu ajunge, cá reulu se fia combatutu numai de lege; elu trebue mai anteu se fia invinsu in inim'a omului, ca-ci ómenii ignoranti si corrupti nu potu formá, decatu ua societate asupritória si tiranica. Numai candu fiacare membru alu societatiei dobendesce stapanire asupra sa insusi, fericirea societatiei este ascurata. Ca-ci, se scie, nimic nu amortiesce violentia pasiuniloru cá just'a evaluatiune a lucrurilor, resultatu alu sciintiei.

Dar mergemu reu si din ignorantia guvernatoriloru.

Nici ua profesiune nu interesédia pe societate mai multu, decatu arta de a guverná, si nici un'a nu este mai deficiila decatu acésta. Cata influentia asupra cresteri séu descresceri prosperitatiei publice si private, asupra creditului, asupra securitatiei, asupra moralitatiei, asupra adaogirei capitalului póte ecsercitá unu sistemu de impositie, unu regimu de guvern, unu vitiu séu ua virtute a guvernatoriloru!

Prin ce studii, prin cati ani de practica s'au preparatu guvernantii nostri? . . .

Amu disu alu douilea, ca inertia materiei impiedica pe omu de a ecsistá si a se perfectoná, adica de a implini destinata sa.

*) Celebru sapientu si omu de statu, mortu subtu cutitulu demagogiloru.

Omulu este in parte activu si in parte pasivu. Este pasivu intru atatu, ca cërca ua multime de trebuintie, cerute de natur'a sa fisică, intelectuala si morala. Este activu intru catu prevede, cu facultatile sale spirituale si corporale, a satisface trebuintiele ce cërca. — Economi'a politica numesce avutii totu ce pôte satisface trebuintiele omului. Ele sunt de d'oue specii: naturale, ce vinu de sinele a satisface trebuintiele, (aerulu, ap'a, lumin'a etc.); artificiale, pe cari omulu nu'si le pôte procurá decatu prin travaliulu seu, ecsercitiulu voluntariu si metodicu alu facultatoru sale fisico-morale (acestea sunt cele mai numeróse).

In tóte satisfactiunile omenesci (chiaru in cele ce ceru travaliulu omului), intervine oper'a naturei, procurandu materi'a (substantiele minerale, vegetale si animale), si totudeodata puterile fisice si chimice. Inse natur'a cere se fia sfortiata de travaliulu omenescu, ce nu face altu, decatu a modificá cauzele dejá ecsistande, spre a le adoptá mai bine la folosulu nostru. Oper'a productiunei nu este altu, fara numai invingerea obstacoleloru ce se opunu la satisfactiunea unei trebuintie. Spre a esf victoriosu din acésta lupta, omulu trebue se scie, se poséda sciinti'a. Ea ne aréta, cumu se invingemu aceste obstacole, adica cumu se facemu, cá puterea nóstra muschiularia se se osteneasca mai pucinu producendu mai multu, cumu, cu na munca mai mica, se putemu dobandi mai multe avutii, lucruri ce au proprietatea de a satisface trebuintiele nóstre.

La natiunile civilisate puterea muschiularia a omului servesce fôrte pucinu a produce; ea nu mai pune in jocu puterile naturei; inteligenti'a luminata este totulu in productiune.

Astadi populi se lupta, dar nu cu sabi'a, pusca sên tanulu. De si redutabila, acésta lupta este pacifica; triumfulu nu este alu aceluia ce dispune de mai multe bratie, de unu teritoriu mai manosu si de mai multe capitaluri, ci alu aceluia, ale carui clase laboriöse, masele, au mai multa ordine, inteligentia si sciintia.

Natiunile cari astadi nu muncescu, sunt private cá fiintie neutile, nu merita se ocupe ua portiune a globului. Ele disparu, subjugate, nu de sabia, ci de activitatea si inteligenti'a celorualte. Este ua lege naturala, ca fiintiele superiöre isi asimila, mistuescu pe fiintiele inferiöre. Alti populi au patit'o. Candu óre noi romanii vomu invétia se profitamu de ecsperienti'a loru? Unde este populatiunca de rasa slava, ce locuía regiunea Posenului, Silesi'a si partea occidentala a Moraviei? S'au germanisatu. Cumu? Totu asia cumu suntemu si noi amenintiati! In adeveru, avemu pamentulu celu mai fertilu din Europ'a, mai fertilu chiaru ducatu pamentulu vergine alu Americi, scaldatu in lungu si latu de numeróse cursuri de apa, coprindiendu in senulu séu mari avutii minerale neatinse inca de man'a omului, si la cari tientesce neinctatu cupiditatea strainiloru, a germaniloru mai cu séma.

(Va urma.)

Nr. 69—1869.

Protocolulu siedintiei lunarie a comit. asoc. trans. rom.

tienute in 2. Fauru c. n. 1869 sub presidiulu Rev. dn. vicepresied. Ioanu Hannia, fiindu de facia ddnii membrii II. sa dn. consil. aulien Iacobu Bolog'a, II. sa dn. consil. gub. Pav. Dunc'a, dn. senatoru P. Rosc'a, dn. adv. dr. Ioanu Nemesiu, dn. par. si prof. Zach. Boiu si dn. secret. II. Ioanu V. Rusu.

§. 10. Presidiulu din motivulu, ca unulu dintre membrii fundatori ai acestei asoc. anume: dn. Ioanu Gavv. Vajda fostu cassariu la c. r. banca austriaca de aici, a repausatu in Domnulu, éri in 1. Fauru a. c. propune, cá comit. se binevoiesca a dá espresiune simtiementelor sale de durere pentru pierderea acestui barbatu, care si-a castigatu merite si prin alte sacrificia facute in interesu natiunale.

Conclusu. Propunerea presidiului priminduse cu unanimitate din partea membriloru comitet. prin sculare, se decide totuodata a se trece in acestu protocolu, cá unu documentu de pia amentire, facia cu repausatulu, orandui cá „se'i fia tierin'a usióra.“

§. 11. Asemene presidiulu aduce la cunosciinti'a comitet., cumca dn. cassariu alu asociat. din caus'a morbului, nepotenduse presentá la acést'a siedintia, prin urmare astadata nu se pôte raportá despre starea cassei asociatiuni.

Se iea spre sciintia.

§. 12. Secret. II. in urm'a insarcinarii primite din partea comitet. in siedinti'a din 9. Ian. a. c. §. 4. raportéza despre starea actuale a legatului Telechianu, si pre bas'a anteactelor aratandu, ca pretiulu casei telechiane de sub Nr. 229 vendute in 1868 cu aprobarea adunarei generale, prin staruinti'a zelosului advocatu plenipotentiatu alu asociat. dn. Mateiu Nicol'a s'a incassatu degia intregu dinpreuna cu proc. legali, totuodata numitul secret. II. face propunerea, cá comit. luandu spre placuta sciintia incassarea pretiului cassei vendute in suma de 375 fr., dlui advocatu Mat. Nicol'a se'i esprime cea mai caldurósa recunoscintia, pentru fatigiele sale puse cu ast'a ocaziune in interesulu prosperarei fondului asociat., rogandulu totuodata, cá se binevoiesca a ingrigi, cá la tempulu seu se se pôte realisá si celelalte legate, facute de resp. negociatoriu in Abrudu Dion. Telechi, care inse numai dupa mórtea sociei sale potu deveni in proprietatea asociatiunei.

In fine se se postésca susu laudatulu dn. advocatu, cá se ecsoperenze trimiterea la comitet. a unui inventariu despre mass'a Telechiana testata pentru asociat., cumu si o copia autentica din testamentulu resp. testatoriu.

Conclusu. Propunerea secret. II. priminduse in totu coprinsulu seu din partea comitet., se redica la valóre de conclusu alu aceluia.

§. 13. Secret. II. in nesu cu conclusulu comitetului din 9. Ianuariu a. c. §. 9 p. 6 referéza despre computulu referetoriu la spesele editiunei fóiei „Transilvani'a“ pre semestr. II. 1868.

Arata, ca pentru edarea numitei foi pre sem. II.

redactiunea a primitu 421 fr. 61 cr. si s'a erogatu cu totulu 400 fr. 91 cr., deci a remasu pre an. cur. unu superplusu de 20 fr. 70 cr. la man'a redact. Computulu altufeliu aflanduse in ordinea receruta, secret. II. propune, cá comitetulu se'lu dechiare de exactu, si totuodata se se incunosciintieze si redact. despre acést'a.

Conclusu. Propunerea secret. II. priminduse, se decide a se rescrie in acestu sensu dlui secret. I. G. Baritiu cá redactoriu alu numitei foi.

§. 14. In fine secret. II. mai presentéza conspectulu datu din partea dlui cassariu alu asoc. despre tacsele de m. ord. intrate la fondulu asociatiunei pre restempulu dela 6. Fauru 1866 pana la adun. gen. din 186⁷/₈ si totuodata in sensulu conclusulu adun. gener. din Gherl'a p. XXV. in nesu cu conclusulu comit. din 15. Sept, a. tr. §. 117 propune, cá acelu conspectu se se dea publicitatei.

Se decide a se trimitte la redact. fóiiei „Transilvani'a“ spre publicare.

§. 15. Pentru verificarea acestui protocolu se alegu dd. membrii ai comit. I. Bolog'a, P. Dunc'a si dr. I. Nemesiu.

Cu aceste siedinti'a comitet. inceputa la 4¹/₂ óre dupa amiadi, se inchiaia la 6¹/₂ óre.

Ioanu Hannia mp., I. V. Rusu mp.,
vicepresiedinte. secret. II.

S'a cetitu si verificatu. Sibiuu 4. Fauru c. n. 1869.
Bolog'a. Dunc'a. Dr. Nemesiu.

Ad Nr. 67—1869.

C O N S P E C T U

despre urmatorii domni membri ai asociatiunei transilvane romane, carii au contribuitu tacs'a anuale, catu si restantie dela tiparirea unui astufeliu de conspectu in 6. Fauru 1866 incóce, si suntu dupa conclusulu adunarei gen. tenuta in Gherl'a in 25. si 26. Aug. 1868 (vedi pag. 615 a Transilvaniei) de a se publica.

a) Membrii fundatori

(pre langa cei publicati in conspectulu din 1866).

Dn.	dr.	Ioane Arseniu a trimisu din Mexico	Tacs'a in v. a. fr.	in v. a. cr.	Pentru dipl. fr.
		52 bucati de 1/2 Napol. schimbati pentru	261	56	—
		„ Alecsandru Nedelcu maiestru de funi, burgesu si proprietariu de casa din Pest'a 2 obligatiuni de statu	210	—	—
		„ Gavrilu Iliesiu, propr. in Clusiu, 2 oblig. de st.	210	—	—
		„ Lazaru Baldi, propr. in Clusiu, 2 oblig. de st.	210	—	—
		„ I. P. Maieru, proprietariu in Sasu-Reginu, 2 obligatiuni de statu	210	—	—
II.	Sa dn. dr.	Ioane Vancea, archiepiscopu si metropolitu in Blasiu in bani gal'a	210	—	—
Dn.	Sim. Balomiri,	jude reg. in S. Sebesiu 2 oblig. de statu	210	—	—
		„ Alecs. Bohetielu, capit. supr. in Naseudu, 2 obligatiuni de statu	210	—	—
		„ Gavrilu Vaida, casieriu reg. in Sibiuu, 2 obligatiuni de statu +	210	—	—

b) Membrii ord. cate 100 fr.

(pre langa cei publicati in conspectulu din 1866).

Dn.	Nic. Marinovicu, negutiatoriu in S. Reginu,	Tacs'a in v. a. fr.	in v. a. cr.	Pentru dipl. fr.
	1 obligatiune de statu	105	—	—
	„ Ioane Noacu de Huniadu, c. r. maioru in pensiune, 1 obligatiune de statu	105	—	—
	Comun'a Telciu in 5 oblig. de statu a 20 fr. m. c.	105	—	—

c) Membrii ord. cate 5 fr. si mai multu.

(Conferéza si conspectulu membriloru ord. din 1866).

Dn.	Alduleanu, cav. de Ioanu, cons. minist. in Pest'a pe 186 ⁵ / ₆ , ⁶ / ₇ , ⁷ / ₈	15	—	—
	Comun'a Albacu pro 186 ⁵ / ₆	5	—	—
Dn.	Antonelli Ioanu, vicariu in Fogarasiu, pro 186 ⁵ / ₆ , ⁶ / ₇ , ⁷ / ₈	15	—	—
	„ Angelu Dem., par. in Gurgiu, pro 186 ⁵ / ₆ +	5	—	—
	„ Andreica M., jude cerc. in Campeni, p. 186 ⁵ / ₆	5	—	—
R. d.	Alutanu Const., canonicu in Blasiu, pro 186 ⁵ / ₆ , ⁶ / ₇ , ⁷ / ₈ a 10 fr., + 1868	30	—	—
	„ Albini V., econ. metr. in Springu, pro 186 ⁵ / ₆ , ⁶ / ₇ , ⁷ / ₈	15	—	—
Dn.	Aiseru Georgiu, asesore merc. in Fagarasiu, pro 186 ⁵ / ₆ , ⁶ / ₇ , ⁷ / ₈	15	—	—
	„ Albini Ier., egum. in Blasiu, pro 186 ² / ₃ , ³ / ₄ , ⁵ / ₆	15	—	—
	„ Angielu G., sept. in Pest'a, p. 186 ⁴ / ₅ , ⁵ / ₆ , ⁶ / ₇ , ⁷ / ₈	20	—	—
	„ Antonovicu Nic., propr. in Limb'a, pro 186 ⁵ / ₆	5	—	1
	„ Ac sente S., prop. in Alb'a Juli'a, pro 186 ⁵ / ₆ , ⁶ / ₇	10	—	—
R. d.	Anderco I., can. in Gherl'a, pro 186 ⁵ / ₆ , ⁶ / ₇ , ⁷ / ₈	15	—	—
	„ Antinescu Zah., prof. in Ploiesci, pro 186 ⁴ / ₅ , ⁵ / ₆	10	—	—
	„ Adamescu Andreiu, directore in Bucuresci, pro 187 ³ / ₄ , ⁴ / ₅ , ⁵ / ₆	3 galb.	—	—
	„ Ac sente Vas., ases. in Naseudu, p. 186 ⁵ / ₆ , ⁶ / ₇ , ⁷ / ₈	15	—	—
	„ Angielu Ioane, adv. in S. Somlio pro 186 ⁶ / ₇ , ⁷ / ₈	10	—	1
	„ Anc'a Petru, jude procesuale in Sant. Jude, pro 186 ² / ₃ , ³ / ₄ , ⁴ / ₅ , ⁵ / ₆ , ⁶ / ₇ , ⁷ / ₈	30	—	—
	„ Antalul Ioane, parochu in Medisia, pro 186 ⁷ / ₈	5	—	1

(Va urma).

C l i o.

Series Vajvodarum Transilvaniae.

(Continuare).

1358	Petrus et Nicolaus fuere filii Nicolai Vajvodae, cujus pater erat Peteuch. Combina Fejér C. D. T. IX. Vol. II. — Petheuez iste scribebat se de Siroka et fuit ex familia Berthold. Vide Fejér C. D. T. IX. Vol. 1. Vide et Lohotzki sub Berthold, item Fejér ibid.
1359	Andreas Vajvoda et Comes de Zonuk. Szeredai „Series Episcoporum.“
1359	Andreas Vajvoda et Comes de Zonuk. Suppl. C. D. T. I.
1359	Dionisius Vajvoda Transilvanus. Sieb. Quartal-Schrift VI.
1359	Occurrit Vajvoda Comitatus de Sáros apud Fejér C. D. T. IX. Vol. III. ubi una et dicitur: „Sub Vajvoda isthoc intelligendum esse Vice-Comitem Comitatus Sáros.“
1360	Dionisius Vajvoda. Vide Szeredai „Notit. Capit. Alb.;“ item Szeredai „Series Episcoporum.“
1360	Dionisius Vajvoda. Suppl. C. D. T. I.
1360	Dionisius Vajvoda. C. D. T. II.
1360	Petrus Vice-Vajvoda. Suppl. C. D. T. I.
1361	Dionisius Vajvoda. Szeredai „Notit. Capit. Alb.“ et Fejér T. IX. Vol. VII.
1361	Joannes Vice-Vajvoda. Suppl. C. D. T. II.

(Va urma).